การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กับการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 3 ของญี่ปุ่น
The Development of Human Resources and the Third Japanese Education Reform

วรินทร วูวงศ์
Warintorn Wuwongse

บทคัดย่อ

ญี่ปุ่นได้ทำการปฏิรูปการศึกษามาแล้ว 3 ครั้ง คือ

1. การปฏิรูปการศึกษาในสมัยเมจิ (ค.ศ.1868)
2. การปฏิรูปการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
3. การปฏิรูปการศึกษาหลังปี 1980 เป็นต้นมา

การปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 3 นี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างคนญี่ปุ่นให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ให้ความสำคัญกับความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นหลักโดยพยายามไม่เน้นการพัฒนาคนให้เป็นรูปแบบเดียวกันอย่างในอดีต ญี่ปุ่นตระหนักดีว่าถ้าไม่พัฒนาคนให้เป็นในรูปแบบดังกล่าว ญี่ปุ่นจะไม่สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ทั้งในเรื่องอุตสาหกรรมและการค้าที่นับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่จากการที่ญี่ปุ่นได้เน้นย้ำให้ความสำคัญในการผลิต high talent man power ทำให้เกิดบรรยากาศของการแข่งขันทางการศึกษาและส่งผลให้เกิดปัญหาทางการศึกษาต่างๆ ตามมา ดังนั้นเพื่อผ่อนคลายบรรยากาศการแข่งขันและเสริมสร้างคนญี่ปุ่นให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รัฐบาลจึงได้ปฏิรูปหลักสูตรครั้งใหญ่และประกาศใช้ในปี 2002 หลักสูตรดังกล่าวเน้นการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว แต่หลังจากที่ได้มีการใช้หลักสูตรใหม่มา 1 ปี ปรากฏว่าพ่อแม่ผู้ปกครองต่างเกิดความกังวลว่าระดับความรู้ของเด็กจะตกต่ำ ผู้ปกครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจึงส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนแทนซึ่งมีเนื้อหาการเรียนการสอนที่เข้มข้นและมีโอกาสสูงในการเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ซึ่งแนวโน้มการส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนนี้มีมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทำให้เกิดเป็นปัญหาใหม่ตามมาคือสังคมญี่ปุ่นในยุคปัจจุบันเกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นในรูปแบบใหม่มากขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อดูความสามารถทางวิชาการของเด็กญี่ปุ่นในระดับนานาชาติ ปรากฏว่าอยู่ในระดับสูงมาโดยตลอด หลายฝ่ายจึงจับตามองว่านโยบายการศึกษาแบบผ่อนคลายปี 2002 ที่เน้นการเรียนแบบผ่อนคลายจะเป็นอุปสรรคทำให้ความสามารถทางวิชาการของเด็กญี่ปุ่นตกต่ำลงจริงหรือไม่ หรืออาจจะยิ่งทำให้

เด็กญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากยิ่งขึ้นตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ต้องการให้เป็น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องติดตามกันต่อไป

Abstract

Japan has reformed her education 3 times:

1. Education Reform during the Meiji era in 1868
2. Education Reform after World War II
3. Education Reform after the year 1980

The aim of the third reform is to enable each individual to develop his or her own characteristics and uniqueness. The reform focuses on developing individuals' talents and abilities, not developing citizens with similar characteristics, which Japan tried to do in the past. Otherwise, Japan will not be able to compete with other countries in industry and trading, which are getting more competitive. In addition, Japan focussed on the importance of producing High Talent Man Power, creating a competitive environtment for the students and causing problems. Therefore, to relax the competitiveness and build a unique Japanese, the government has embarked on a new reform of its curriculum since 2002. Parents are worried that the academic achievement of their children has been lower since the new curriculum became effective. Parents with high socio-economic background have sent their children to private schools which have more intensive curricula and hence provide a better chance of entering a well-known university. This leads to a new social problem. That is, a new rigid caste structure occurs in Japanese society. Although the academic achievement of Japanese children has been lower, it is relatively higher than that of children in other countries. Therefore, it is questionable and interesting to see whether the new education reform will lead to a downward trend in Japanese children's academic achievement or yield unique characteristics of their children, as the reform aims at.

บทนำ

วันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2546 สถานีโทรทัศน์ NHK ได้ออกอากาศรายงานพิเศษเรื่องการผลิตจักรยานในประเทศญี่ปุ่น ตามรายงานระบุว่าจักรยานมีราคาประมาณคันละ 21,000 - 105,000 บาท ซึ่งนับว่าเป็นราคาที่สูงมากทีเดียว ผู้ประกอบการมุ่งหวังผลิตจักรยานนี้เพื่อขายในประเทศและเพื่อการส่งออก คุณสมบัติพิเศษของจักรยานคือการออกแบบที่ดีเยี่ยม ไม่ต้องออกแรงมากเมื่อขี่ขึ้นเนินสูงซึ่งเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศของญี่ปุ่นที่มีเนินสูงมาก ประกอบกับคนญี่ปุ่นนิยมใช้จักรยานกันมากทั้งในการเดินทางระยะใกล้ๆ หรือการจับจ่ายซื้อของ สาเหตุที่ญี่ปุ่นหันมาผลิตจักรยานที่มีประสิทธิภาพและราคาแพงเช่นนี้ เพราะญี่ปุ่นไม่สามารถแข่งราคากับจักรยานโหล (mass production) จากจีนที่นำเข้ามาขายในญี่ปุ่นได้อีกต่อไป ซึ่งจักรยานนำเข้าจากจีนนั้นมีราคาถูกกว่าของญี่ปุ่นมาก

นอกจากจักรยานแล้วยังมีสินค้าอีกเป็นจำนวนมากที่ญี่ปุ่นนำเข้าจากจีนและสามารถตีตลาดสินค้าญี่ปุ่นได้มาก เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าอุปโภคบริโภคต่างๆ สร้างความวิตกให้กับนักธุรกิจชาวญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ญี่ปุ่นพยายามหนีการผลิตสินค้าประเภทโหลเปลี่ยนมาผลิตสินค้าที่ต้องใช้เทคโนโลยีในระดับสูงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเน้นกลุ่มเป้าหมายใหม่เพื่อให้อยู่รอดและแข่งขันกับจีน เกาหลี หรือประเทศอื่นๆ ได้

เมื่อญี่ปุ่นมีแนวโน้มที่เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าแบบโหลมาเป็นสินค้าที่มีคุณภาพสูงและราคาแพงมากขึ้นเท่าใดความจำเป็นในการสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ญี่ปุ่นจึงได้เริ่มปฏิรูปการศึกษาอีกเป็นครั้งที่ 3 ในยุค 1980 เป็นต้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเพิ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวและเพื่อลดบรรยากาศการแข่งขันทางการศึกษาไปด้วยแต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ญี่ปุ่นจึงได้ปฏิรูปหลักสูตรครั้งใหญ่และประกาศใช้ในปี 2002 โดยมีความหวังว่าจะสนองต่อจุดมุ่งหมายดังกล่าว

จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 3

การปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นแบ่งออกได้เป็น 3 ช่วง ซึ่งแต่ละช่วงก็จะมีจุดมุ่งหมายแตกต่างกันดังนี้คือ

1. การปฏิรูปการศึกษาในสมัยเมจิ (ค.ศ.1868) จุดมุ่งหมายเพื่อสร้างระบบการศึกษาสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก

2. การปฏิรูปการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จุดมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาที่เท่าเทียมกัน การจัดการศึกษาจะเป็นลักษณะผลิตคนให้เหมือนๆ กันโดยไม่คำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นหลัก

3. การปฏิรูปการศึกษาหลังปี ค.ศ.1980 เป็นต้นมาจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีความเป็นนานาชาติ มีอิสระมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความคิดสร้างสรรค์ มีความหลากหลายเน้นการสร้างคนญี่ปุ่นให้มีความสามารถในภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ มีความสามารถในการสร้างซอฟท์แวร์ ให้ความสำคัญกับความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นหลักโดยไม่เน้นการพัฒนาคนให้เป็นรูปแบบเดียวกันอย่างในอดีต

นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการต่อการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 3

เบื้องหลังของนโยบายของกระทรวงคือความประสงค์อย่างแรงกล้าต่อการศึกษาเพื่อสนองตอบต่อทุนนิยมของญี่ปุ่นอันจะนำประเทศไปสู่ความยิ่งใหญ่ทางเศรษฐกิจ เนื้อหาของนโยบายดูได้จากการที่คณะกรรมการพิจารณาด้านเศรษฐกิจ ประกาศเรื่องนโยบายการพัฒนาความสามารถของมนุษย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศดังนี้ "การปฏิรูปการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษาและการยกระดับมาตรฐานการศึกษานั้นได้สำเร็จลุล่วงไป แต่ในอีกด้านหนึ่งก็มีความบกพร่องว่าเป็นรูปแบบการให้การศึกษาที่เหมือนกัน ปัญหายังมีอีกไม่น้อยในเรื่องการค้นพบความสามารถที่หลากหลายของมนุษย์

และการส่งเสริมความสามารถอันหลากหลายให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ถ้าการศึกษาเน้นความสามารถแล้ว ปัจจุบันวิธีการให้การศึกษาเพื่อนำไปสู่ high talent man power ยังมีปัญหา แม้ว่าการศึกษาได้แผ่ขยายไปทั่วทุกภาค แต่ระบบการสร้างคนให้เก่งยอดเยี่ยมนั้นยังไม่ดีพอ" (นากาโนะ อะคิระ, 1995 : 135) จากประกาศฉบับนี้ทำให้โลกการศึกษาของญี่ปุ่นเน้นย้ำให้ความสำคัญในการผลิต high talent คำว่าhigh talent หมายความว่าผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์และมีความสามารถทำให้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวไปข้างหน้า หรือกลุ่มชนชั้นผู้นำองค์กรทางภาคอุตสาหกรรม หมายความว่าจะมีคนประเภทนี้อยู่ 3-6% ของประชากรทั้งประเทศ (นากาโนะ อะคิระ, 1995 : 137)

หลักสูตรใหม่ปี ค.ศ.2002

เมื่อนโยบายของรัฐบาลมีความประสงค์จะสร้าง high talent บรรยากาศของการแข่งขันเพื่อการคัดเลือกจึงเกิดขึ้น เกิดปรากฏการณ์เด็กที่ตามกระแสทันและเด็กที่ตามกระแสไม่ทัน เกิดความปั่นป่วนขึ้นในวงการศึกษาตลอดมา ดังนั้นในปี ค.ศ.1998 รัฐบาลได้ดำเนินการปฏิรูปหลักสูตรครั้งใหญ่อีกครั้ง จุดประสงค์คือเพื่อที่จะสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนให้ผ่อนคลายลงในขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งองค์ความรู้แต่เน้นการเรียนการสอนให้เด็กเกิดความอยากเรียน คิดด้วยตัวเองเน้นตัดสินใจด้วยตนเองเป็น กล้าแสดงออก แก้ปัญหาด้วยตนเอง หลักสูตรใหม่นี้เริ่มประกาศใช้เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ.2002 สาระสำคัญในการปฏิรูปหลักสูตรมีดังนี้คือ

1. เน้นการศึกษา "ผ่อนคลาย"

2. ลดจำนวนวันเรียนเป็น 5 วัน จากเดิมที่เรียนวันเสาร์เว้นเสาร์ด้วย

3. ลดเนื้อหาวิชาลง 30% เนื้อหาที่ยากให้นำไปไว้ในชั้นปีสูงและสร้างระบบการอธิบายเนื้อหาที่ยากเหล่านี้ให้เข้าใจอย่างง่ายๆ ตัดทอนเนื้อหาที่มีความซ้ำซ้อนกันออกไปในระดับประถมและมัธยมต้น มีการเลือกเฟ้นเนื้อหาเพื่อปูความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในระดับชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย เปิดโอกาสให้เด็กสามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจได้มากขึ้น

4. มีวิชา "องค์ความรู้รวม" เข้ามาแทนที่เนื้อหาที่ลดไป 30% เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ มีการทดลอง ทัศนศึกษา เน้นการแก้ปัญหาเอง เนื้อหาในวิชานี้อาจจะไม่เกี่ยวกับเนื้อหาในแบบเรียน โรงเรียนแต่ละแห่งมีอิสระที่จะประยุกต์เนื้อหาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นและผู้เรียน อนึ่งวิชา "องค์ความรู้รวม" นี้ จะเริ่มเรียนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 3 โดยเรียนสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง ชั้นมัธยมต้นเรียนสัปดาห์ละ 2-4 ชั่วโมง ส่วนชั้นมัธยมปลายจะเริ่มเรียนในปีการศึกษา 2003 โดยให้เด็กลงทะเบียนวิชานี้ 3-6 หน่วยกิต ภายใน 3 ปี

5. อนุญาตให้มีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในชั้นประถม ซึ่งแต่เดิมในโรงเรียนรัฐบาลนั้นภาษาอังกฤษจะเริ่มสอนกันในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

6. เน้นความคิดสร้างสรรค์ เรียนรู้ด้วยตนเอง

7. การประเมินผลการเรียนเปลี่ยนการประเมินจากระบบอิงกลุ่มมาเป็นการประเมินระบบอิงเกณฑ์

8. เริ่มมีการเปลี่ยนห้องเรียนในชั้นมัธยมต้นมากขึ้น

9. มีโครงการส่งครูไปฝึกงานที่ซุปเปอร์มาร์เก็ตเพื่อสัมผัสโลกภายนอก หรือโครงการเชิญผู้ชำนาญการเฉพาะด้านมาสอนในโรงเรียน

10. อนุญาตให้มีการเรียนข้ามเขตได้ในระดับประถมและมัธยมต้น ซึ่งในระดับมัธยมปลายนั้นมีการเรียนข้ามเขตกันมานานแล้ว

11. อนุญาตให้มีเขตการศึกษาพิเศษ โดยองค์กรท้องถิ่นที่ปกครองตนเองสามารถยื่นเรื่องเสนอวิธีการจัดการศึกษาแบบพิเศษได้ ปรากฏว่าในปี 2002 มีองค์กรเหล่านี้ยื่นเรื่องเสนอเข้ามา 44 โครงการ การจัดการศึกษาพิเศษ เช่น การขอเสนอจัดตั้งโรงเรียนนานาชาติในเขตของตน การขอเปิดหลักสูตรภาคภาษาอังกฤษในโรงเรียน การให้เด็กในโรงเรียนได้มีโอกาสเรียนทั้งในโรงเรียนและขณะเดียวกันสามารถออกไปเรียนในชนบทเพื่อสัมผัสกับธรรมชาติ โครงการเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาสอนในโรงเรียนแม้ผู้นั้นจะไม่มีใบประกอบวิชาชีพครู โครงการนำอินเตอร์เนตมาใช้เพื่อช่วยเหลือเด็กที่ไม่ยอมมาโรงเรียนโดยเปิดเป็นโรงเรียนประถมมัธยมต้นเรียนผ่านทางอินเตอร์เนต โครงการลดอายุของการเข้าโรงเรียนอนุบาลให้ต่ำลงอีก อย่างไรก็ตามโครงการที่เสนอมาอาจจะไม่ได้รับการอนุมัติทั้งหมดเพราะต้องเผชิญกับกฎหมายต่างๆ เกือบ 100 มาตรา อนึ่ง กระทรวงศึกษาธิการได้ออกมาประกาศเมื่อกันยายน 2002 ว่าใน 44 โครงการที่เสนอมานั้น 80% ของโครงการดูเหมือนจะไม่ได้รับการอนุมัติ

12. ในโรงเรียนประถมมัธยมต้นของรัฐบาลบางแห่งเริ่มมีการเรียนการสอนจาก 3 ภาคการศึกษาเป็น 2 ภาคการศึกษา เพื่อจะได้มีวันเรียนเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากในปี 2002 เป็นต้นไป โรงเรียนรัฐบาลเริ่มเรียนสัปดาห์ละ 5 วัน ขอยกตัวอย่างการจัดตารางเวลาเรียนของบางแห่ง เช่น

ปี ค.ศ.2001		ปี ค.ศ.2002	
ภาคการศึกษาที่ 1	8 เม.ย. – 19 ก.ค.	ภาคการศึกษาที่ 1	8 เม.ย. – 11 ต.ค.
ภาคการศึกษาที่ 2	27 ส.ค. – 21 ธ.ค.	ภาคการศึกษาที่ 2	17 ต.ค. – 24 มี.ค.
ภาคการศึกษาที่ 3	10 ม.ค. – 22 มี.ค.		

13. มีการยกกฎหมายว่าด้วยพื้นฐานการศึกษา (ค.ศ.1947) สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นมาปรับปรุง โดยหนึ่งในสาระสำคัญของการปรับปรุงจะมีการเสนอให้เติม “หัวใจที่รักชาติ” เข้าไปด้วย กล่าวคือให้มีความสำนึกในคุณธรรมร่วมกันทั้งชาติ รักถิ่นกำเนิด รักชาติ เคารพหวงแหนประเพณีวัฒนธรรมของชาติญี่ปุ่น

หลักสูตร “ผ่อนคลาย” ปี 2002

ความคิดเรื่องการศึกษาผ่อนคลายนี้เริ่มมีมาตั้งแต่ปี 1977 แล้ว เนื่องจากในช่วง 40 ปีที่ผ่านมาญี่ปุ่นประสบกับปัญหาการศึกษาในโรงเรียนมาตลอด ซึ่งพอจะสรุปให้เข้าใจได้ง่ายๆ ดังนี้คือ

ยุค 1960	เป็นยุคที่เฟื่องฟูทางเศรษฐกิจในระดับสูง เนื้อหาการเรียนการสอนในโรงเรียนอัดแน่นมากเพื่อที่จะป้อนคนที่มีความสามารถเข้าสู่โลกอุตสาหกรรม
ยุค 1970	เกิดปรากฏการณ์เด็กตามกระแสไม่ทัน เด็กออกจากโรงเรียนกลางคัน
ยุค 1980	เกิดปรากฏการณ์เด็กกระทำการรุนแรง ก้าวร้าวในโรงเรียน
ยุค 1990	เกิดปรากฏการณ์การกลั่นแกล้งในโรงเรียน เด็กไม่ยอมมาโรงเรียนหรือเกิดวิกฤตห้องเรียนล่มสลาย

หลักสูตร "ผ่อนคลาย" ปี 2002 ที่ลดเนื้อหาวิชาลง 30% และลดจำนวนวันเรียนเป็น 5 วันนั้น แม้นโยบายจะดูดีแต่ก็มีเสียงไม่เห็นด้วยปรากฏออกมา ผู้ที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลดังนี้คือ

1. จะทำให้เด็กมีระดับความรู้ที่ต่ำลง

จากผลการสำรวจความสามารถด้านวิชาการของเด็กชั้นประถมและมัธยมต้นทั่วประเทศที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศออกมาเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม 2002 ปรากฏว่าวิชาสังคมและคณิตศาสตร์ตกต่ำลง การสำรวจนี้อยู่ในช่วงคาบต่อระหว่างการใช้หลักสูตรเดิมและหลักสูตรผ่อนคลายปี 2002 ผู้ปกครองจึงกังวลว่าการลดเนื้อหาลง 30% จะทำให้เด็กมีระดับความรู้ที่ต่ำลงสำหรับชั้นมัธยมปลายนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มดำเนินการสอบวัดระดับความรู้ของเด็กมัธยม 6 ทั่วประเทศจำนวน 1 แสนคนในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2002 หลังจากไม่ได้ทำมา 40 ปี มีโรงเรียนที่เข้าร่วมทั้งสิ้น 1,400 โรง ประกอบด้วยโรงเรียนรัฐบาล กึ่งรัฐบาล และเอกชน โรงเรียนที่เลือกมีทั้งโรงเรียนสายสามัญ สายอาชีวะ สายพาณิชย์ วิชาที่สอบมี 7 วิชาคือ ภาษาญี่ปุ่น คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฟิสิกส์ เคมี ชีวะ ภูมิศาสตร์ การสำรวจนี้ก็เช่นเดียวกันได้ดำเนินการในช่วงคาบต่อระหว่างหลักสูตรเดิมและหลักสูตรใหม่ เพราะในระดับมัธยมปลายนั้นเริ่มหลักสูตรใหม่ในเดือนเมษายน 2003 ซึ่งผลของการสำรวจนั้นยังไม่มีการประกาศออกมา

2. เกิดการแบ่งแยกทางชนชั้นมากขึ้น

การที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศลดเนื้อหาหลักสูตรลง 30% นั้นหมายความว่าเมื่อก่อนกระทรวงเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในหลักสูตร 100% แต่ในหลักสูตรใหม่นี้ทางกระทรวงกำหนด 70% อีก 30% ให้แต่ละโรงเรียนมีอิสระในการกำหนดเนื้อหาของตนเองซึ่งหมายถึงวิชาองค์ความรู้รวมที่ได้กล่าวแล้วในตอนต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ยังไม่เปลี่ยนในสังคมญี่ปุ่นคือการสอบแข่งขันเพื่อเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงยังคงดำรงอยู่ ดังนั้นเมื่อเนื้อหาหลักถูกลดลงไป 30% พ่อแม่ผู้ปกครองต่างกังวลเรื่องการสอบแข่งขันเพื่อการศึกษาต่อของเด็ก จึงให้เด็กเข้ากวดวิชาเพิ่มมากขึ้น ในสภาพความเป็นจริงเมื่อเด็กจะเข้ามัธยมต้น ผู้ปกครองมักอยากให้ลูกเข้าโรงเรียนเอกชน เพราะสามารถเรียนได้เต็มที่ในเนื้อหาวิชาที่ไม่ได้ลดลง 30% เหมือนอย่างโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชนเหล่านี้ยังคงเรียน 6 วัน โดยไม่เปลี่ยนเป็นเรียน 5 วัน ดังนั้นครอบครัวที่มีฐานะก็จะทุ่มเงินให้บุตรเรียนพิเศษได้เต็มที่เพื่อการ

สอบแข่งขันเข้าโรงเรียนเอกชนกล่าวคือการที่บุตรจะได้การศึกษาที่สูงได้เรียนในโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อนั้นกลายเป็นว่า**อยู่ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก** ซึ่งถ้าเป็นแต่ก่อนโรงเรียนจะสอนเนื้อหาให้เต็มที่ 100% ส่วนเด็กคนใดจะเรียนพิเศษเพิ่มก็เป็นเรื่องส่วนตัว แต่เมื่อใช้หลักสูตรใหม่ เด็กที่พอมีฐานะจะเข้าเรียนพิเศษเป็นเรื่องเป็นราวเพื่อเติมให้เต็ม 100% ของเนื้อหาที่ควรจะได้รับเพื่อการสอบแข่งขัน

จากการสัมภาษณ์เด็กนักเรียนญี่ปุ่นทำให้ทราบว่าบางครอบครัวให้ลูกเรียนพิเศษตั้งแต่ประถม 4 ในช่วงระยะเวลา 3 ปี คือ ป.4 ป.5 และ ป.6 ได้ใช้เงินเพื่อการเรียนพิเศษไป 700,000 บาท โดยเรียนพิเศษสัปดาห์ละ 3 วัน กลับถึงบ้านประมาณ 4 ทุ่ม

เด็กชั้นมัธยม 6 เขียนมาบอกว่าตนได้ใช้จ่ายเพื่อการเรียนพิเศษเดือนละ 15,750 บาท

3. เป็นความคิดที่สวนทางกับโลกตะวันตก

จากผลสำรวจของ OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) เมื่อปี ค.ศ.2000 ทำให้ทราบว่าความสามารถทางด้านวิชาการของญี่ปุ่นยังอยู่ในอันดับชั้นนำอย่างไม่เปลี่ยนแปลง ในขณะที่ประเทศเยอรมนีไม่ติดกลุ่ม 20 ประเทศแรก ประเทศออสเตรียคะแนนต่ำกว่าประเทศที่อยู่โดยรอบ ประธานาธิบดีบุชของอเมริกาได้กล่าวย้ำว่าความสามารถในวิชาคณิตศาสตร์ของเด็กมัธยมปลายของอเมริกาแย่กว่าของไซปรัสหรืออาฟริกาใต้ ส่วนความสามารถด้านวิชาการในภาพรวมของเด็กชั้นประถมและมัธยมต้นของอเมริกากลับอยู่ในระดับกลางช่วงล่าง นายกรัฐมนตรีแบลร์ของอังกฤษกล่าวว่าหัวข้อที่เขาสนใจมากที่สุดมี 3 เรื่องคือ 1. การศึกษา 2. การศึกษา 3. การศึกษา จากผลสำรวจนี้ทำให้ประเทศที่เคยมีความมั่นใจในระบบการศึกษาของตนว่ายอดเยี่ยมนั้นต่างพากันหัวใจแตกสลายและเริ่มกังวลกันว่าเป็นอันตรายและน่าเป็นห่วงอย่างยิ่งต่ออนาคตของประเทศในการพัฒนาเทคโนโลยีชั้นสูงทำให้บางประเทศ เช่น เยอรมนีเริ่มมีการสอนตอนบ่ายเพิ่มมากขึ้น ซึ่งตามปกติโรงเรียนจะเรียนเพียงครึ่งวัน ในอเมริกาก็เช่นกันมีการขยายเวลาเรียนในโรงเรียนรัฐบาลให้มากขึ้น หรือที่อังกฤษได้เพิ่มนโยบายให้โรงเรียนประกาศคะแนนของแต่ละโรงเรียนให้สาธารณชนทราบ โรงเรียนใดที่มีผลคะแนนวัดระดับความรู้ของเด็กไม่กระเตื้องครูใหญ่จะต้องถูกย้าย เป็นต้น จากเหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ญี่ปุ่นฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการศึกษาผ่อนคลายได้วิจารณ์ว่าขณะที่ทางซีกโลกตะวันตกตื่นตัว เคลื่อนไหวให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ทางวิชาการประเทศญี่ปุ่นกลับเปลี่ยนหลักสูตรปี ค.ศ.2002 มาเป็นการศึกษาผ่อนคลาย มิหนำซ้ำยังตัดเนื้อหาออกอีก 30% ลดเวลาเรียนเป็น 5 วัน สิ่งเหล่านี้จะทำให้ต่อแต่นี้ไปญี่ปุ่นจะพังพินาศทั้งๆ ที่ ณ วันนี้ประเทศญี่ปุ่นยังได้ชื่อว่าเป็นประเทศผู้ยิ่งใหญ่ทางความสามารถด้านวิชาการในระดับนานาชาติ

องค์ความรู้รวมปี ค.ศ.2002

เดือนเมษายน ปี ค.ศ.2002 เป็นปีที่เริ่มต้นใช้หลักสูตรใหม่ในระดับประถมและมัธยมต้น ในระดับมัธยมปลายนั้นเริ่มใช้ในปี ค.ศ. 2003 การเปลี่ยนแปลงในด้านเนื้อหาการสอนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ที่

สำคัญอยู่หนึ่งเรื่องคือ การบรรจุ "องค์ความรู้รวม" (โซโงกักคุชู) เข้าไว้ในหลักสูตร วิชาองค์ความรู้รวมคือวิชาโดยรวม เช่น ความรู้ความเข้าใจในประเทศต่างๆ ข้อมูลข่าวสาร สิ่งแวดล้อม สวัสดิการ สุขภาพอนามัย เป็นวิชาที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากประสบการณ์ การทดลองสำรวจหรือทัศนศึกษา เรียนรู้ในการแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง หัวข้อที่นำมาสอนต้องอยู่บนพื้นฐานของความสนใจของผู้เรียน เป็นหัวข้อที่ให้ความสำคัญกับลักษณะของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ จุดประสงค์ของวิชานี้คือ

1. เพื่อลดการยัดเยียดทางวิชาการมากเกินไป
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย
3. เพื่อปูความรู้พื้นฐานให้กับผู้เรียน
4. เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง คิดด้วยตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง

กระทรวงศึกษาธิการจะปล่อยให้วิชานี้อยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละโรงเรียนโดยให้อิสระเต็มที่ในการเลือกเนื้อหาที่จะสอน เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ต่อระบบการศึกษาของญี่ปุ่น จึงมีทั้งเสียงสนับสนุนและคัดค้าน

สิ่งที่น่าสนใจในวิชาองค์ความรู้รวมคือเมื่อเดือนมิถุนายน 2002 NHK ได้สำรวจโรงเรียนประถมรัฐบาลในกรุงโตเกียวทั้งสิ้น 1,350 โรงเรียน โดยถามว่าได้มีการสอนภาษาอังกฤษในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งในวิชาองค์ความรู้รวมนี้หรือไม่ ผลจากการสำรวจปรากฏว่ามีถึง 69.1% (933 โรงเรียน) ที่ตอบว่าได้ใช้วิชานี้สอนภาษาอังกฤษ รูปแบบการสอน เช่น สอนร้องเพลงภาษาอังกฤษ เชิญฝรั่งมาสอนวิชาสนทนา เป็นต้น

โรงเรียนประถมที่นำภาษาอังกฤษมาสอนในชั่วโมงองค์ความรู้รวม

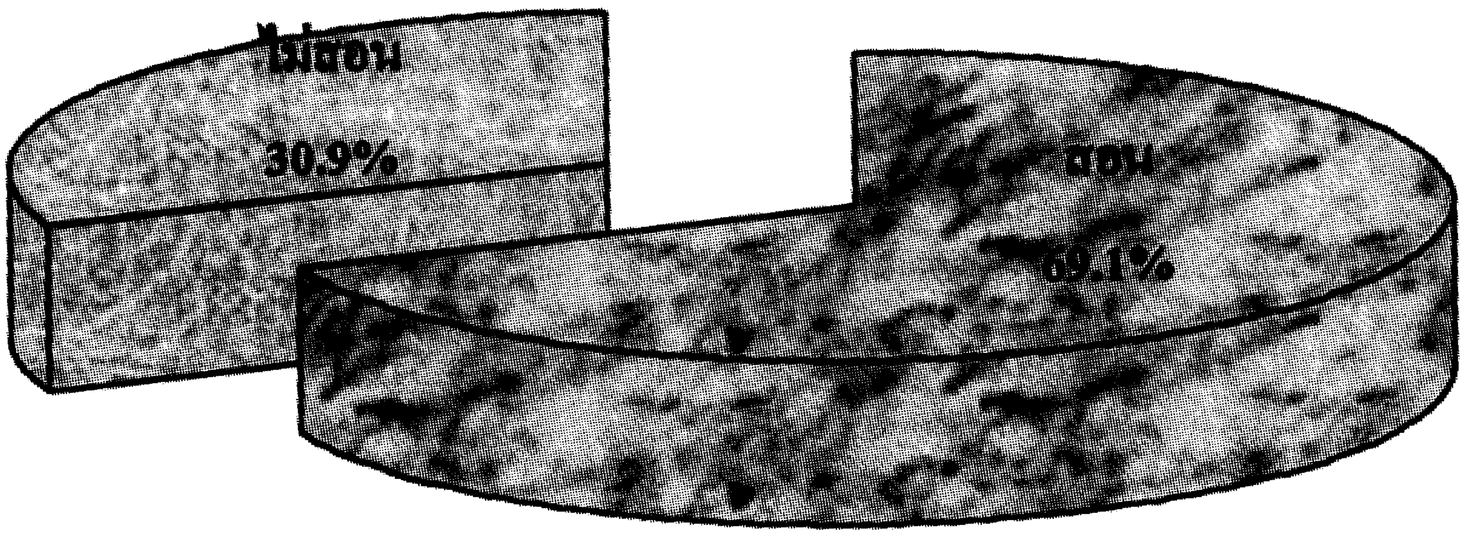

(โรงเรียนประถมในกรุงโตเกียว 1,350 โรง)

อนึ่ง จากที่ได้เกริ่นไว้ว่าวิชาองค์ความรู้รวมนี้มีทั้งเสียงสนับสนุนและเสียงคัดค้าน ฝ่ายเสียงสนับสนุนได้ให้เหตุผลดังนี้คือ

1. วิชาองค์ความรู้รวมเป็นวิชาที่ฝึกให้เด็กมีความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ได้ด้วยตนเอง

2. สิ่งที่คนญี่ปุ่นขาดมากคือความอยากทำ ความคิดสร้างสรรค์ การแสดงออก การโต้แย้ง ดังนั้น ถ้าใช้วิชาองค์ความรู้รวมเพื่อเสริมตรงส่วนที่ขาดนี้ก็น่าจะดี

ฝ่ายเสียงคัดค้านให้เหตุผลดังนี้คือ

1. ทำให้วิชาการของเด็กตกต่ำลง เพราะสอนในสิ่งที่ไม่ใช่วิชาการ เนื่องจากการศึกษาของญี่ปุ่นยังเป็นระบบแข่งขันดังนั้นผู้ที่จะเข้าสู่ระบบแข่งขันก็จะไม่เข้าโรงเรียนรัฐบาลในชั้นมัธยมต้น เพราะโรงเรียนเอกชนจะมีการเรียนการสอนที่เข้มข้นโดยไม่ได้ทำตามนโยบายของกระทรวงที่บอกให้เรียน 5 วัน และลดเนื้อหาลง 30%

2. การสอนวิชาองค์ความรู้รวมนั้นปัญหาจะตกอยู่ที่ครูมาก ถ้าครูไม่มีความสามารถเด็กก็จะไม่ได้อะไรจากวิชาเหล่านี้

3. สังคมญี่ปุ่นจากนี้ไปจะเป็นสังคมที่เกิดความแตกต่างกันทางชนชั้นมากขึ้น ไม่เท่าเทียมกันอย่างในปัจจุบัน

4. บางโรงเรียนครูบางคนใช้ชั่วโมงองค์ความรู้รวมเป็นชั่วโมงติวเพื่อการสอบแข่งขันเพราะครูคิดว่านี่คือสิ่งที่จำเป็นสำหรับเด็กมากกว่า

5. ผู้ปกครองเป็นห่วงว่าถ้าใช้เวลาส่วนหนึ่งไปเรียนองค์ความรู้รวมที่บางครั้งดูเหมือนจะเป็นชั่วโมงพักผ่อนนั้นจะทำให้วิชาการของเด็กต่ำลงและขยายผลไปถึงความสามารถในการสอบแข่งขันของเด็กตกต่ำลงไปด้วย

ผู้ปกครองที่ปฏิเสธโรงเรียนรัฐบาล

จากที่มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยในโรงเรียนรัฐบาลจะมีการเรียนการสอน 5 วันจากเดิม 6 วัน ตัดเนื้อหาวิชาลง 30% โดยเพิ่มวิชาองค์ความรู้รวมเข้าไปแทนที่นั้น ผู้ปกครองมีปฏิกิริยาอย่างไร

ผู้ปกครองที่พอมีฐานะทางเศรษฐกิจจะให้บุตรเข้าโรงเรียนมัธยมต้นของเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ค.ศ.2003 นี้ อัตราการเข้าสอบแข่งขันของเด็กในแถบเมืองหลวงมีสูงมากเป็นประวัติการ เมื่อสอบถามเหตุผลดูปรากฏว่าต่างพยายามหนีโรงเรียนมัธยมของรัฐบาล เพราะไม่มั่นใจในความเข้มแข็งทางวิชาการ เด็กบางคนเริ่มกวดวิชาตั้งแต่ชั้น ป.4 เพื่อเตรียมสอบเข้าโรงเรียนมัธยมต้นเอกชน เด็กบางคนต้องสมัครสอบถึง 6 แห่ง

จากการสำรวจของนิจิโนเคนซึ่งเป็นสถาบันกวดวิชาที่มีชื่อของญี่ปุ่นได้กล่าวว่าในปี 2003 เด็กที่จบชั้นประถมปีที่ 6 จากโรงเรียนรัฐบาลนั้นมี 14.6% ที่มีความประสงค์อยากสอบแข่งขันเพื่อเข้าเรียนต่อในมัธยมต้นที่อยู่ใน 4 จังหวัดใหญ่คือ โตเกียว คานางาวา ไซตามา และชิบะ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนเสียเป็นส่วนใหญ่ (ปัจจุบันมีเด็กที่เรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมต้นเอกชน 6% ของเด็กมัธยมต้นทั่วประเทศ)

แผนภาพที่ 1 จำนวนนักเรียนที่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยโตเกียวได้โดยจำแนกตามลักษณะของโรงเรียน

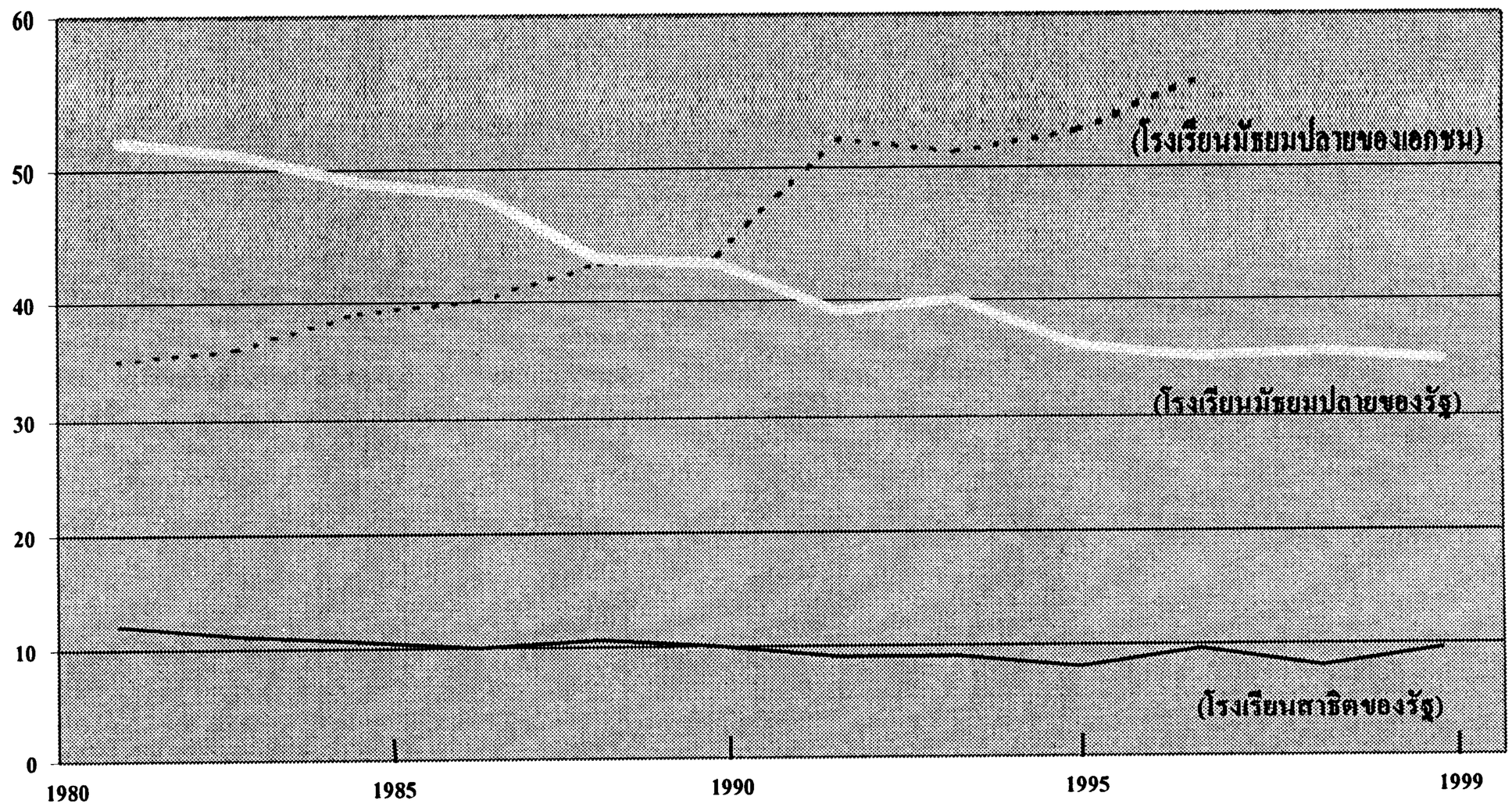

แผนภาพที่ 1 ทำให้ทราบว่าเด็กที่เรียนอยู่ในโรงเรียนมัธยมปลายของเอกชนมีจำนวนเปอร์เซ็นต์สูงสุดที่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยโตเกียวซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงที่สุดได้

ณ ปัจจุบันมีโรงเรียนมัธยมต้นของเอกชน 680 แห่งทั่วประเทศ ในขณะที่โรงเรียนมัธยมต้นของรัฐมี 10,529 แห่ง โรงเรียนมัธยมปลายของเอกชนมี 1,318 แห่ง ในขณะที่โรงเรียนมัธยมปลายของรัฐมี 4,160 แห่ง

ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตร

จากผลสำรวจของธนาคารโตไกในปี ค.ศ. 2000 เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายการศึกษาของบุตรในระยะเวลา 12 ปี คือ ชั้นประถม 6 ปี ชั้นมัธยมต้น 3 ปีและชั้นมัธยมปลาย 3 ปี ปรากฏว่าครอบครัวที่ตอบว่าเป็นภาระบ้างและเป็นภาระมาก มีถึง 65% โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าให้บุตรเรียนในโรงเรียนเอกชนในชั้นมัธยมต้น (ซึ่งผู้ปกครองนิยมทำกัน) จะเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาเฉลี่ยเดือนละมากกว่า17,500 บาท (50,000 เยน) ซึ่งค่าใช้จ่ายนี้เป็น 5.3 เท่าของค่าใช้จ่ายในโรงเรียนรัฐบาลและถ้าให้บุตรเรียนในโรงเรียนเอกชนตลอดทั้ง 12 ปี โดยรวมค่าเรียนพิเศษไปด้วยแล้วนั้นผู้ปกครองต้องเสียค่าใช้จ่ายมากถึง 3,500,000 บาท (10,000,000 เยน)

แผนภาพที่ 2 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุตรในระยะเวลา 12 ปี (ประถม มัธยมต้น มัธยมปลาย)

หน่วยเป็นบาท

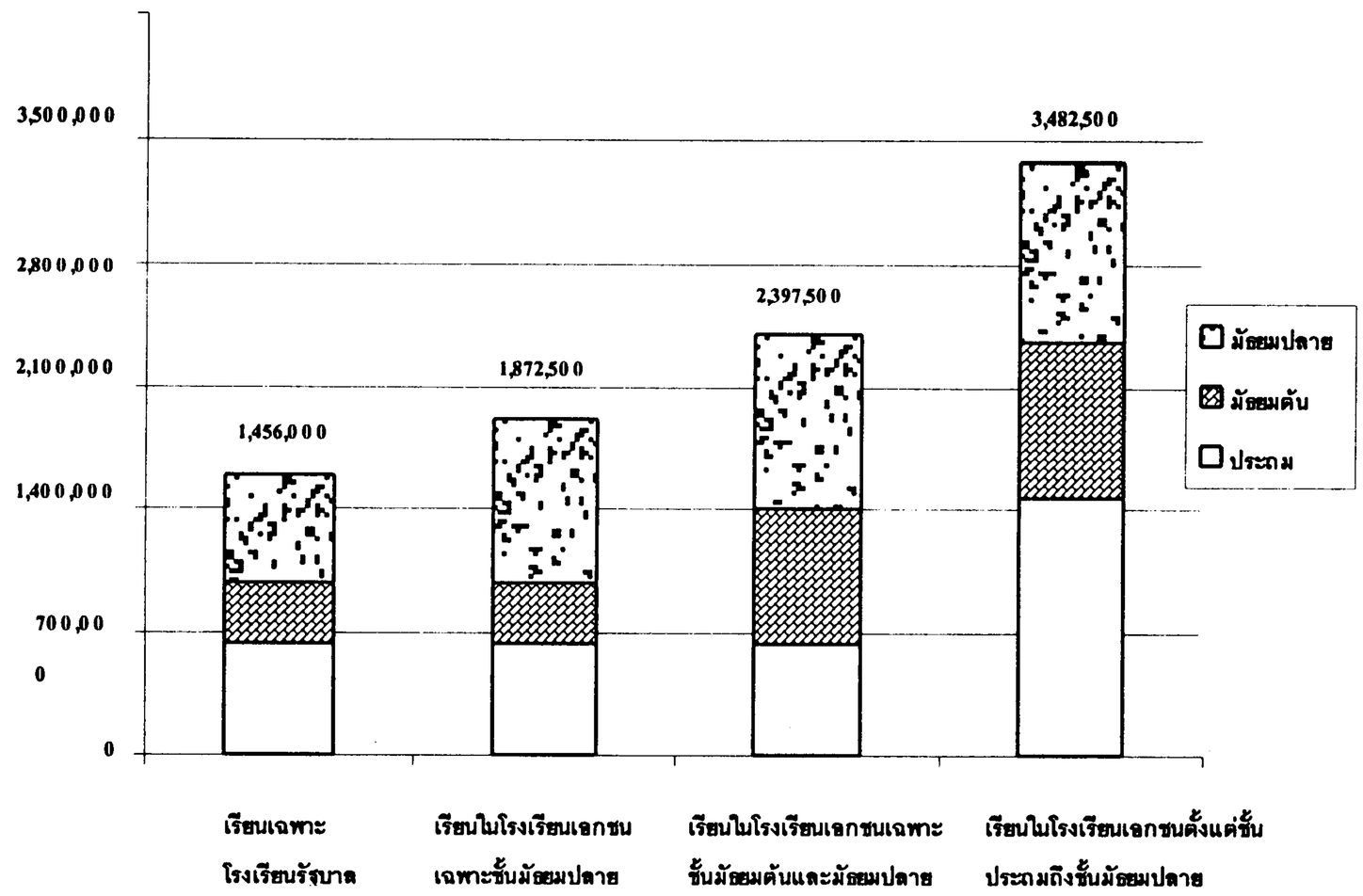

100 เยน = 35 บาท

จากข้อมูลเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าการที่จะเข้ามหาวิทยาลัยที่มีชื่อได้นั้นผู้ปกครองต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดี คือมีรายได้เฉลี่ยต่อปีอย่างต่ำสุด 2,800,000 บาท ผู้ปกครองที่อยู่ในชนชั้นนี้ส่วนใหญ่มีความประสงค์ให้บุตรได้ศึกษาต่อชั้นมัธยมต้นและปลายในโรงเรียนเอกชน ซึ่งมีวิธีการสอนที่เข้มข้นกว่าโรงเรียนรัฐบาลมาก โรงเรียนเอกเชนเหล่านี้มีการเรียนการสอน 6 วัน ไม่ได้ลดเวลาเรียนเป็น 5 วัน ดังเช่นโรงเรียนรัฐบาล นอกจากนี้ผู้ปกครองทั้งที่มีฐานะและพอมีฐานะยังนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนกวดวิชาจนกลายเป็นประเพณีที่เลี่ยงไม่ได้เสียแล้วในสังคมญี่ปุ่นถ้ามีความประสงค์จะให้บุตรสอบแข่งขันเพื่อเข้าโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียง ซึ่งถ้าจะเริ่มกวดวิชาแล้วต้องเริ่มที่ชั้นประถมปีที่ 4 เป็นอย่างช้าที่สุด

ดังนั้นนโยบายการศึกษาผ่อนคลายของญี่ปุ่นยุค 2002 นี้จึงมีผู้วิจารณ์กันมากว่าจะกลายเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความแตกต่างทางชนชั้นมากยิ่งขึ้น ผู้ที่จะมีอำนาจต่อรองและกำหนดนโยบายของประเทศญี่ปุ่นในอนาคตจึงกลายเป็นกลุ่มของผู้ที่อาศัยในเมืองใหญ่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

ความเป็นเลิศในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

จากรายงานของคณะกรรมการการศึกษาส่วนกลางครั้งที่ 14 (ค.ศ.1991) ได้กล่าวเกี่ยวกับการปฏิรูประบบการศึกษาเพื่อให้เด็กที่เรียนเก่งมีทางเลือกได้มากขึ้น เนื่องมาจากตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาญี่ปุ่นได้จัดการศึกษาโดยใช้ระบบความเท่าเทียมกันโดยเอาอายุเป็นเกณฑ์ไม่มีการจัดชั้นเรียนตามลำดับสติ

ปัญญาของเด็กหรือให้เด็กกระโดดข้ามชั้นเรียนระหว่างปี จากการศึกษาที่หล่อหลอมคนให้เป็นรูปแบบเดียวกันนี้มีผลทำให้ญี่ปุ่นได้รับความเสียหายและพลาดโอกาสในการดึงเอาความสามารถเฉพาะด้านของมนุษย์ไป ดังนั้นรายงานฉบับนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความปรารถนาจะผลิตผู้ที่มีความสามารถเป็นเลิศในวิชาการแขนงนั้นๆ เพื่อทำผลประโยชน์ให้ประเทศชาติ ผู้ที่มีความสามารถเฉพาะด้านนี้ไม่ได้เน้นการสอบเก่งเหมือนอย่างในอดีต ซึ่งในรายงานครั้งที่ 14 ได้กล่าวไว้ว่าการคัดเลือกต้องอยู่นอกกรอบของการสอบแข่งขันโดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีความสามารถเป็นเลิศในวิชาเฉพาะด้าน กลุ่มนี้ต้องได้รับการสอนจากผู้เชี่ยวชาญในแขนงนั้นถ้าไม่ทำจะเป็นการสูญเสียอย่างน่าเสียดาย

ในรายงานได้มีข้อเสนอ 2 ข้อคือ

1. ในแขนงวิชาเฉพาะ เช่น วิชาคณิตศาสตร์และฟิสิกส์ ทางรัฐมีความประสงค์ให้นักเรียนมัธยมได้มีโอกาสสัมผัสการวิจัยในระดับมหาวิทยาลัย
2. เกี่ยวกับวิชาคณิตศาสตร์นั้น รัฐบาลประสงค์ให้มีการยืดหยุ่นอายุของเด็กที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยโดยการทดลองรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษในวิชาคณิตศาสตร์

นอกจากนี้ในรายงานครั้งที่ 14 ยังได้ให้ความหมายของผู้ที่มีความสามารถเป็นเลิศในวิชาเฉพาะด้านว่าผู้นั้นไม่จำเป็นต้องสันทัดในการสอบในระบบปัจจุบันแต่ต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถอย่างโดดเด่นในแขนงใดแขนงหนึ่ง

ความสามารถของเด็กญี่ปุ่นเมื่อเทียบในระดับนานาชาติ

จากการสำรวจขององค์การการศึกษานานาชาติ (IEA) เกี่ยวกับความสามารถของเด็กในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้สรุปผลความสามารถของเด็กญี่ปุ่นไว้ว่าความสามารถของเด็กญี่ปุ่นใน 2 วิชานี้อยู่ในระดับสูงสุดมาตลอดนับจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา

1. ผลคะแนนวิชาคณิตศาสตร์ของเด็กญี่ปุ่น

	ประถมศึกษาปีที่ 4	มัธยมศึกษา
ปี ค.ศ. 1964 (ครั้งที่ 1)	ไม่มีการทดสอบ	อันดับ 2 จาก 12 ประเทศ มัธยม 1
ปี ค.ศ.1981 (ครั้งที่ 2)	ไม่มีการทดสอบ	อันดับ 1 จาก 20 ประเทศ มัธยม 1
ปี ค.ศ.1995 (ครั้งที่ 3)	อันดับ 3 จาก 26 ประเทศ	อันดับ 3 จาก 41 ประเทศ มัธยม 2
ปี ค.ศ.1999 (ครั้งที่ 3)ทดสอบเพิ่ม	ไม่มีการทดสอบ	อันดับ 5 จาก 38 ประเทศ มัธยม 2

2. ผลคะแนนวิชาวิทยาศาสตร์ของเด็กญี่ปุ่น

	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษาปีที่ 2
ปี ค.ศ. 1970 (ครั้งที่ 1)	อันดับ 1 จาก 16 ประเทศ (ป.5)	อันดับ 1 จาก 18 ประเทศ
ปี ค.ศ.1983 (ครั้งที่ 2)	อันดับ 1 จาก 19 ประเทศ (ป.5)	อันดับ 2 จาก 26 ประเทศ
ปี ค.ศ.1995 (ครั้งที่ 3)	อันดับ 2 จาก 26 ประเทศ (ป.4)	อันดับ 3 จาก 41 ประเทศ
ปี ค.ศ.1999 (ครั้งที่ 3 ทดสอบเพิ่ม)	ไม่มีการทดสอบ	อันดับ 4 จาก 38 ประเทศ

อนึ่งจากการสำรวจของ OECD เกี่ยวกับความสามารถด้านวิชาการใน 3 วิชาคือการอ่าน คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ในปี ค.ศ.2000 ซึ่งมีประเทศเข้าร่วม 31 ประเทศ ผลปรากฏเป็นดังนี้คือ

ความสามารถในการอ่าน	อันดับ 1 ฟินแลนด์ อันดับ 2 แคนาดา, นิวซีแลนด์, ออสเตรเลีย, ไอร์แลนด์, เกาหลีใต้, อังกฤษ, ญี่ปุ่น
ความสามารถในทางคณิตศาสตร์	อันดับ 1 ญี่ปุ่น, เกาหลีใต้ และนิวซีแลนด์
ความสามารถในทางวิทยาศาสตร์	อันดับ 1 เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น

สรุปและข้อเสนอแนะ

สิ่งหนึ่งที่เห็นได้อย่างเด่นชัดเมื่อมองการปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นคือการปฏิรูปการศึกษาในแต่ละครั้งนั้นมีการเน้นกระบวนการอย่างเป็นรูปธรรมในการสร้างชนชาติญี่ปุ่นเพื่อไปสร้างความมั่งคั่งให้แก่ประเทศชาติ เมื่อนโยบายการพัฒนาคนให้เป็นรูปแบบเดียวกันมาสู่จุดสิ้นสุด และใช้ไม่ได้อีกต่อไป ญี่ปุ่นจึงปรับนโยบายสู่การพัฒนาคนให้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งญี่ปุ่นได้พยายามทำตามนโยบายนี้ตลอดมาและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้นโดยการปรับปรุงหลักสูตรขนานใหญ่และเริ่มใช้อย่างจริงจังในปี ค.ศ.2002 การพัฒนาคนในรูปลักษณ์ใหม่จะได้ดั่งที่ต้องการหรือไม่คงต้องติดตามดูกันต่อไป อย่างไรก็ตามเมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรใหม่ได้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากผู้ปกครองจำนวนไม่น้อย ผู้ปกครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีจะส่งลูกเข้าโรงเรียนเอกชนที่เน้นความรู้ที่เข้มข้นแทนเป็นผลให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ในการแบ่งแยกชนชั้นในระบบการศึกษา

อนึ่งการที่เด็กญี่ปุ่นมีความสามารถทางวิชาการโดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในระดับนำของโลกนั้น เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งเป็นเพราะตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา เด็กญี่ปุ่นทุกคนได้รับโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเข้มข้นและเสมอภาคกัน วิชาคณิตศาสตร์โรงเรียนญี่ปุ่นก็เน้นการท่องสูตรคูณกันทั้งประเทศซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับที่ประเทศในแถบเอเชียทำกันอยู่ ซึ่งผิดกับประเทศทางตะวันตกที่ไม่

ค่อยนิยมการท่องจำกัน ดังนั้นเมื่อ IEA หรือ OECD มาสำรวจความสามารถด้านวิชาการของเด็กญี่ปุ่นโดยการสุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ จึงมักได้คะแนนในระดับสูงทุกครั้งไป ดังนั้นหลักสูตรใหม่ปี ค.ศ.2002 ที่เน้นการเรียนแบบผ่อนคลายจะเป็นอุปสรรคทำให้ความสามารถทางวิชาการของเด็กญี่ปุ่นตกต่ำลงจริงหรือไม่ หรืออาจจะยิ่งทำให้เด็กญี่ปุ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากยิ่งขึ้นดั่งที่นโยบายการศึกษาต้องการให้เป็น สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องติดตามกันต่อไป

ท้ายนี้ผู้เขียนใคร่ขอย้อนกลับดูการศึกษาของไทยบ้าง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สคช) ได้แถลงการจัดสัมมนาประจำปี 2545 ในเรื่อง "ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย : 5 ปีหลังวิกฤตเศรษฐกิจ" เนื้อความตอนหนึ่งกล่าวว่าศักยภาพของคนไทยขณะนี้ในส่วนของพื้นฐานการศึกษาในปี 2543 อยู่ที่ 7.2 ปี หรือเด็กวัยเรียนชั้นประถมศึกษาจำนวน 99% มีระดับเชาว์ปัญญา (ไอคิว) เพียง 91 เทียบค่าเฉลี่ยปกติที่ระดับ 110 ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงมาก ถ้าระดับความรู้ของคนไทยในภาพรวมต่ำมาก โอกาสที่จะสร้างความรู้ใหม่เทคโนโลยีใหม่ก็จะต่ำตาม ปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยไปเอื้อประโยชน์ให้เฉพาะคนส่วนน้อยของประเทศเท่านั้น ถ้ามาตรฐานการศึกษาต่ำ ความเสมอภาคทางการศึกษายังไม่เกิด ความรู้พื้นฐานไม่แน่นประเทศจะประสบแต่สภาวะขาดมนุษย์ที่มีคุณภาพไปพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ดังนั้นการที่เด็กไทยได้เหรียญทองโครงการวิชาการโอลิมปิคไม่ได้หมายความว่าเด็กไทยในภาพรวมเก่งวิทยาศาสตร์ การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของประเทศใด คือการมองภาพรวมของประเทศไม่ใช่นับจากเหรียญทองโอลิมปิค ถ้ารัฐอยากลงทุนสร้างเด็กให้เป็นนักวิทยาศาสตร์ น่าจะลงทุนพัฒนาครูที่สอนวิทยาศาสตร์มาอบรมให้ช่ำชองและกลับไปสอนเด็ก น่าจะมีความหมายมากกว่าความพยายามสร้างนักวิทยาศาสตร์จากโครงการวิชาการโอลิมปิคที่เอื้อประโยชน์ให้กับคนเพียงน้อยนิดของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

1. 中野　光　　戦後の子供史　、金子書房、1995
2. 広田　照幸　教育言説の歴史社会学、名古屋大学出版会、2001、หน้า128-224
3. 藤田　英典　教育改革　、岩波新書、1997
4. 松本　行弘　「私立中入試異常過熱」週刊朝日 21 ก.พ.2003、朝日新聞社、หน้า34-36
5. 児童生徒の学力について Retrieved 23 July 2002 from http://www.mext.go.jp/
6. 総合学習 Retrieved 23 July 2002 from http://www.nhk.or.jp/debate/
7. Japan Almanac 2002, Asahi Shimbun, 2002
8. รายงานปฏิรูปการศึกษาไทยปีที่ 4 ฉบับที่ 52, 15เม.ย.2545 หน้า 2